

HAPSc Policy Briefs Series

Vol 1, No 2 (2020)

HAPSc Policy Briefs Series

Η Επιμονή του Προσωρινού: Ο Πρόσφυγας ως Εγκλωβισμένο Υποκείμενο

Angelos Nastoulis

doi: [10.12681/hapscpbs.26496](https://doi.org/10.12681/hapscpbs.26496)

Copyright © 2020, Άγγελος Ναστούλης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

To cite this article:

Nastoulis, A. (2020). Η Επιμονή του Προσωρινού: Ο Πρόσφυγας ως Εγκλωβισμένο Υποκείμενο. *HAPSc Policy Briefs Series*, 1(2), 221–229. <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.26496>

The Persistence of the Temporary: The Refugee as an Entrapped Subject¹

Angelos Nastoulis²

Abstract

This article presents aspects of the refugee crisis with an emphasis on the subject. Turning the attention to the refugee as a person, aspects of their lived experience emerge that cannot be seen with the naked eye. We examine the “identity” of the refugee, the accommodation centers, the politicization of the issue and the attempts to solve the problem. The experience of refugees highlights the problematic policy pursued at European level to resolve the refugee crisis, which affects their integration into local communities.

Keywords: refugee identity; integration; camps.

Η Επιμονή του Προσωρινού: Ο Πρόσφυγας ως Εγκλωβισμένο Υποκείμενο

Άγγελος Ναστούλης

Περίληψη

Σε αυτό το άρθρο παρουσιάζονται πτυχές της προσφυγικής κρίσης με έμφαση στο υποκείμενο. Στρέφοντας τον προσοχή στο άτομο πρόσφυγα, αναδύονται όψεις της βιωμένης εμπειρίας τους που δεν μπορούν να γίνουν ορατές με γυμνό μάτι. Εξετάζεται η «ταυτότητα» του πρόσφυγα, οι δομές φιλοξενίας, η πολιτικοποίηση του προσφυγικού και οι απόπειρες λύσης του προβλήματος. Η εμπειρία των προσφύγων αναδεικνύει την προβληματική πολιτική που ακολουθείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την επίλυση της προσφυγικής κρίσης, που επηρεάζει την ενσωμάτωσή τους στις τοπικές κοινωνίες.

Λέξεις κλειδιά: «πρόσφυγας», ενσωμάτωση, δομές.

Εισαγωγή

Το παρόν κείμενο έχει ως στόχο να προσεγγίσει το ζήτημα της προσφυγικής κρίσης των τελευταίων ετών συνδυάζοντας στοιχεία που προκύπτουν από την ιδιωτική σφαίρα του πρόσφυγα και την υπάρχουσα θεσμική αντιμετώπιση του προβλήματος. Η ένταση των προσφυγικών ροών από το 2015 και η κατάσταση έκτακτης αντιμετώπισης στην οποία βρέθηκε το ελληνικό κράτος, ανέδειξε πτυχές που έως τότε δεν είχαν αναγνωριστεί. Η προσφυγική κρίση δεν περιορίζεται μόνο στις πολιτικές

¹ To cite this paper in APA style: Nastoulis, A. (2020). The Persistence of the Temporary: The Refugee as an Entrapped Subject. *HAPSc Policy Briefs Series*, 1(2): 221-229. DOI: 10.12681/hapscpbs.26496

² Angelos Nastoulis is a PhD candidate at the Department of Political Science of the National and Kapodistrian University of Athens. His specialization is on victims of political violence and his thesis analyzes the Greek society's perception of victims of political violence.

διαχείρισης, αλλά λαμβάνει πολλές και ιδιαίζουσες μορφές που στον πυρήνα τους τα αποτελέσματα βιώνονται από τα άτομα-πρόσφυγες. Για αυτό τον λόγο επιλέχθηκε στην ανάλυση που ακολουθεί να δοθεί έμφαση στο υποκείμενο.

Ο «πρόσφυγας» ως ταυτότητα

Η αποτύπωση και η μελέτη της εμπειρίας των προσφύγων μέσα από τις αφηγήσεις τους αποτελεί εδώ το κύριο εργαλείο κατανόησης του σύμπαντος που βιώνουν. Η ανάδειξη της οπτικής των προσφύγων οι οποίοι ως ενεργοί συμμετέχοντες και φυσικοί αφηγητές των ιστοριών τους νοηματοδοτούν και τοποθετούνται σχετικά με τις εμπειρίες της ζωής τους πριν και μετά τον πόλεμο, αποτυπώνουν μία νατουραλιστική εικόνα που κατανοώντας τη, θα οδηγήσει πιθανώς στην ανάπτυξη βελτιωμένων πολιτικών. Σε αφηγήσεις που πλέον είναι διάχυτες στο διαδίκτυο και αποτελούν ανοιχτές πηγές μελέτης, η εμπειρία των προσφύγων συγκροτείται αφηγηματικά πάνω σε τρεις βασικούς άξονες: η ζωή πριν την απόφαση διαφυγής, το ταξίδι και η εγκατάσταση στην χώρα υποδοχής.

Στο πρώτο πεδίο κυριαρχεί η αποτύπωση μίας συνηθισμένης βιωματικής εξέλιξης όπου η καθημερινότητα κυλά υπό κανονικές συνθήκες και τα άτομα είναι αφοσιωμένα στην επαγγελματική και προσωπική τους πορεία (Refugee Lives: A Million Stories, 2019a). Αν και σίγουρα βίωναν δυσκολίες που στις δυτικές χώρες δεν συναντά κανείς εύκολα, η μερική απογοήτευση που αυτές προξενούσαν, δεν αποτελούσαν αιτία οντογέννησης σκέψεων μετανάστευσης. Η βιογραφική ρήξη έρχεται με την αρχή του πολέμου ή των εσωτερικών επεμβάσεων των καθεστώτων. Η κλιμάκωση των συρράξεων στις πόλεις ανέτρεψε βίαια την καθημερινότητα (Refugee Lives: A Million Stories, 2018a) και σε αυτό το σημείο ξεκινά ο δεύτερος αφηγηματικός πυλώνας,. Εικόνες καταστροφής και θανάτου έρχονται να αντικαταστήσουν σταδιακά τις πρώτες εικόνες ανέχειας εξαιτίας της έλλειψης βασικών αγαθών. Η ανατροπή της φυσικής εξέλιξης του βίου, γεννά, ως φαίνεται, την ανάγκη μετανάστευσης που ταυτόχρονα σημαίνει την ανάληψη του ρίσκου του θανάτου. Σε πολλές αφηγήσεις συναντάμε παρεμφερείς φράσεις στις οποίες αναδεικνύεται η διαφυγή ως ανάγκη αυτοφροντίδας (Morales, 2019: 165). Η διάχυση του φόβου και της ανασφάλειας που προξένησε η βία ως εμπειρία, μεταβάλλεται σε εδραιωμένη κατάσταση κατά την πορεία του ταξιδιού. Οι αφηγήσεις σχετικά με το ταξίδι εμπερικλείουν επώδυνες καταστάσεις, ιδιαίτερα τραυματικές, καθώς προκειμένου να διαφύγουν από τη χώρα τους και να περάσουν τα σύνορα με την Τουρκία έθεσαν τον εαυτό τους σε κίνδυνο και παράλληλα βίωσαν απώλειες συγγενών ή συνοδοιπόρων τους (Refugee Lives: A Million Stories, 2019b). Η προσωρινή παραμονή στην Τουρκία συνήθως δεν αναλύεται, καθώς στα πλαίσια της εμπειρίας τους, η νοηματοδότηση του ταξιδιού έχει ως σημαντικό σημείο την έλευση στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, σταθερό μοτίβο των αφηγήσεων αποτελούν ο φόβος

και οι κίνδυνοι που ενείχε το ταξίδι μέσω της θάλασσας. Σε αρκετές περιπτώσεις ο αριθμός των προσπαθειών για μετάβαση στην Ελλάδα είναι σχετικά μεγάλος, γεγονός που επιβεβαιώνει την νέα ρευστή κατάσταση στην οποία είχαν εισέλθει, έχοντας ως μοναδικό αμετάβλητο στοιχείο την εμπειρία της ματαιώσης και της ανασφάλειας. Η εμπειρία του θαλάσσιου ταξιδιού περιγράφεται συνήθως ως κάτι τραυματικό, καθώς κλήθηκαν να διαχειριστούν οι ίδιοι καταστάσεις μεταξύ ζωής και θανάτου (Refugee Lives: A Million Stories, 2018b). Παράλληλα, η αναφορά στους διακινητές είναι ισχυρή, και όταν υπάρχει διαφαίνονται σημάδια ενοχής, λόγω των παράνομων μέσων που χρησιμοποίησαν, αλλά η ηθική της ανάγκης εδώ υπερτερεί.

Το τέλος του ταξιδιού που σηματοδοτεί τον τρίτο και τελευταίο πυλώνα του νοηματικού πλαισίου των αφηγήσεων, χαρακτηρίζεται από αμφιθυμία. Η αρχική ανακούφιση του αίσιου τέλους, συναντά τον προβληματισμό για τις συνθήκες διαβίωσης στις δομές φιλοξενίας.

Η δομή ως «μηχανή»

Η περιπέτεια της διαφυγής που προσπαθήσαμε να περιγράψουμε συγκροτεί μία νέα ταυτότητα για τα άτομα. Η ταυτότητα του πρόσφυγα συγκροτείται για τους ίδιους μέσα από τραύματα και συναισθήματα, όπως οδύνη, επιβίωση, φόβος, αγωνία, απόγνωση. Συναισθήματα που για τους ίδιους αποτελούν ένα κοινό τόπο εμπειρίας και συνάντησης. Η δική τους οπτική όμως δεν αρκεί για να αναγνωριστούν ως υπαρκτά θύματα, χρειάζεται να αναγνωριστούν και από τις χώρες υποδοχής σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Όσο και αν η ταυτότητα του πρόσφυγα ενέχει χαρακτηριστικά ευαλωτότητας, μοιάζει στην πορεία της προσφυγικής κρίσης να παραφθείρεται από την αρχική της σημασία.

Η δημιουργία και ανάπτυξη των δομών φιλοξενίας, αποτέλεσε το πρώτο βήμα στην υποδοχή των προσφύγων ώστε να γίνει καταγραφή των ατόμων και να κωδικοποιηθούν οι ανάγκες τους, εκτός από την δεδομένη και θεμελιώδη παροχή των βασικών αγαθών. Όμως με την πάροδο του χρόνου και την συνεχή ένταση των προσφυγικών ρευμάτων προς τα ελληνικά νησιά, ο χαρακτήρας των δομών μετατράπηκε σε μία «γκρίζα ζώνη». Η μαζική προσέλευση δημιούργησε πίεση στις δομές, με αποτέλεσμα αρκετές από αυτές να φιλοξενούν πολλαπλάσια άτομα σε σχέση με τις προδιαγραφές δημιουργίας τους. Σύμφωνα, με την ετήσια έκθεση για το έτος 2019 του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες, τον Οκτώβριο στο ΚΥΤ της Μόριας στην Λέσβο, διέμεναν 14.400 πρόσφυγες ενώ η χωρητικότητα είναι 2.840 (Greek Council For Refugees, 2019). Αυτή η «ασφυξία» σε συνδυασμό με την έλλειψη κρατικού ελέγχου στο εσωτερικό των δομών, έχει ως αποτέλεσμα να μοιάζουν τα κέντρα φιλοξενίας σε αυτοδιαχειριζόμενες και αυτοδιατηρήσιμες κοινότητες. Η παρουσία της Ύπατης Αρμοστείας και των ΜΚΟ δεν μπορεί υπό τέτοιες συνθήκες να καλύψει ανάγκες

μεμονωμένων ατόμων που χρήζουν ειδικής μεταχείρισης (σωματικές και ψυχικές παθήσεις) και σε συνδυασμό με την αδυναμία αποσυμφόρησής τους αλλά και τις γραφειοκρατικές αργόσυρτες διαδικασίες σχετικά με την εξέταση των αιτήσεων ασύλου, αναδύει ένα δομικό πρόβλημα στην πρακτική και συμβολική διαχείριση των προσφύγων.

Η πίεση στις δομές αποτυπώνεται στις μαρτυρίες των προσφύγων που πλέον γίνονται γνωστές από τις εκθέσεις των φορέων που δρουν στους χώρους αυτούς και από τη δημοσιογραφική κάλυψη. Στο περίγραμμα των αφηγήσεων κυριαρχούν οι κακές συνθήκες διαβίωσης στις εγκαταστάσεις, η παραμονή σε σκηνές ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών, η έλλειψη υγιεινής, η μεγάλη αναμονή για ιατρική περίθαλψη, ιδίως για τα άτομα που χρήζουν ψυχολογικής υποστήριξης (Médecins Sans Frontières, 2019). Επίσης, μαρτυρούνται βίαια επεισόδια μεταξύ ομάδων προσφύγων, απόρροια του ετερογενούς ψηφιδωτού εθνοτήτων που βρίσκονται στις δομές. Σε ρεπορτάζ του BBC στη δομή της Μόριας το 2018 (Archive of the Refugee and Migration Crisis in the Aegean, 2018), αναφέρεται από πρόσφυγα κουρδικής καταγωγής ότι οι διαμάχες εθνικών και θρησκευτικών ομάδων που υπήρχαν στον χώρο της Μέσης Ανατολής «σύρθηκαν» στο νέο τόπο συνάντησης, δηλαδή στο κέντρο φιλοξενίας. Η περαιτέρω έκθεση των ατόμων σε βίαιες καθημερινές καταστάσεις σε ένα περιβάλλον που προσδοκούσαν να είναι ασφαλές, επιβαρύνει την τραυματική συνθήκη μέσα στην οποία ζουν, καθώς δεν πρέπει να ξεχνάμε τα βιώματα που απέκτησαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Σε δομές φιλοξενίας στη Λέσβο στο διάστημα του Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2017 περιθάληκαν 213 θύματα σεξουαλικής βίας από την αρχή του ταξιδιού τους (Médecins Sans Frontières, 2017).

Τα κέντρα φιλοξενίας λοιπόν, από την οπτική των προσφύγων φαίνεται να λειτουργούν ως μία «μηχανή» (Guattari, 1995). Η μηχανή διακρίνεται από τρία πεδία: Πρώτον, παρέχει μία πρώτη γραμμή περίθαλψης. Μία προσωρινή ανακούφιση, έστω και φαινομενική. Δεύτερον, δημιουργεί ένα περιβάλλον μερικής αυτοτέλειας. Ο κόσμος εντός του χώρου αυτονομείται σε κάποιο βαθμό από τις τρέχουσες κοινωνικές πρακτικές, σχηματίζοντας ένα κλειστό σύμπαν με την δική του οργάνωση και ρουτίνα. Τρίτον, στον μικρόκοσμο των δομών αναπτύσσονται δυνάμεις κοινωνικές και σωματικές. Αυτό το σύστημα σχέσεων εδράζεται τελικά πάνω στη λογική της ψυχικής και σωματικής αντοχής. Συνοψίζοντας αυτή την παρομοίωση και προσθέτοντας την αμφιθυμία για τις δομές που διαφαίνεται στις αφηγήσεις των προσφύγων, αναδύεται η αμφιλεγόμενη αποτελεσματικότητά τους. Αν ο ονομαστικός στόχος τους είναι η πρωτοβάθμια φροντίδα των προσφύγων, εντέλει λειτουργούν επιβαρυντικά για τα ίδια τα άτομα και έτσι δικαιολογούν τον όρο «μηχανή» που χρησιμοποιούμε εδώ. Καθώς μία μηχανή μετατρέπει κάτι σε κάτι άλλο, στην προκειμένη περίπτωση επιβεβαιώνεται ότι ένας μεγάλος αριθμός προσφύγων μπαίνοντας στις δομές, δεν ανακουφίζεται αλλά «φθείρεται» περισσότερο. Έχοντας ως γνώμονα την οπτική των προσφύγων, φαίνεται ότι οι δομές φιλοξενίας

αποτυγχάνουν να εκπληρώσουν το σκοπό σύστασής τους. Ο πόνος που βιώνεται από τα άτομα επαρκεί για να αποδιαιθρήσει τον κοινωνικό χώρο και να καταστήσει την πολιτική αυτή αποτυχημένη.

«Πρόσφυγας» ή «εισβολέας»;

Η παραμονή των προσφύγων στις δομές γίνεται, ως φαίνεται, η αιτία να αποξενώνονται και να ενισχύονται συναισθήματα απελπισίας, εντούτοις η εγκατάστασή τους σε περιοχές των αστικών πόλεων βοηθά τα άτομα να νιώσουν ασφάλεια και να συνδεθούν με την τοπική κοινωνία (Hyndman and Wenona, 2017: 5). Η θυματική χροιά της ταυτότητας του πρόσφυγα δεν αναδεικνύεται στην πρώτη περίπτωση με ανθρωπιστικούς όρους, αλλά συρρικνώνεται μέσω της πολιτικοποίησης στο ζήτημα της εσωτερικής ασφάλειας των κρατών φιλοξενίας. Η αποξένωση του προσφυγικού συναισθήματος από τη Δύση, με την πλασματική αίσθηση της νίκης επί του θανάτου, έχει ως πυρήνα την παροχή της προσωπικής ασφάλειας του πολίτη από το κράτος. Καθώς βιώνουμε όμως τα πρώτα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης, η έντονη ρευστότητα που πλέον διαχέεται στις δυτικές κοινωνίες μετά και την μεγάλη οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας, ενισχύουν τα συναισθήματα φόβου. Μία ενδεχόμενη απορρύθμιση, μπορεί να οδηγήσει σε κατάρρευση των κοινωνικών δεσμών των πολιτών. Έτσι, τρομοκρατικές επιθέσεις του παρελθόντος σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, μέσα από τις πολιτικές καταστολής που αναπτύχθηκαν, επηρεάζουν την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης.

Ο χρονικά μεγάλος περιορισμός των ατόμων υπό κακές συνθήκες σε κέντρα φιλοξενίας, δεν επιτρέπει έστω και συμβολικά την αντιμετώπισή τους ως εν δυνάμει πολίτες. Μέσω των δομών επιχειρείται να συμβιβαστούν τα ασυμβίβαστα: η επιθυμία για μερική απομόνωση των ατόμων που μαζί τους φέρουν την ανάγκη λύσης ενός παγκόσμιου προβλήματος ενώ ταυτόχρονα ικανοποιείται η επιθυμία της ηθικής ορθότητας (Bauman, 2007: 76). Οι πρόσφυγες μεταξύ αυτών των αντιφατικών μηνυμάτων, δεν αλλάζουν χώρο απλά, αλλά χάνουν το χώρο τους πάνω στη Γη. Αιωρούνται σε ένα χωρικό κενό όπου ο χρόνος έχει σταματήσει και εγκαθίστανται σε ένα τόπο χωρίς να είναι εγκατεστημένοι αλλά συναισθηματικά εν κινήσει. Εντός των δομών ζυμώνονται σε μία μάζα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αναπτύσσουν μεταξύ τους κοινούς τόπους μοιράσματος της βιωμένης οδύνης αλλά για τον γενικό πληθυσμό δεν είναι απροϋπόθετα τα θύματα ενός ξεριζωμού. Περισσότερο προσλαμβάνονται ως «κοντινοί ξένοι» ή οι «Άλλοι» (Volkan, 2017: 86) που παρά την ένταξη τους σε μία συλλογική ταυτότητα, όπως αυτή του πρόσφυγα, μπορεί να ευθύνονται και οι ίδιοι για την διαφυγή τους. Η διάχυση της εξατομίκευσης στις δυτικές κοινωνίες, δεν καθίσταται αρωγός για την αναγνώριση συλλογικών πολιτισμικών τραυμάτων. Αντιθέτως, το άτομο ως μονάδα

ευθύνεται για τις δικές του κακοτυχίες. Με αυτό τον τρόπο, η πολιτικοποίηση της προσφυγικής κρίσης ενισχύει δύο κρίσιμες λειτουργίες, δηλαδή ενώ αποσυνδέεται η αιτία από το αποτέλεσμα στο ανθρωπιστικό πεδίο, ταυτόχρονα συνδέεται στο πολιτικό. Με λίγα λόγια, η αιτία που είναι η αναγκαστική διαφυγή από τη χώρα καταγωγής/διαμονής δεν σχετίζεται με την ταυτότητα του πρόσφυγα που ζητά βοήθεια και έτσι με αυτό τον τρόπο παραμένει ο «ξένος». Από την άλλη πλευρά, στο πολιτικό πεδίο η αιτία που είναι η «έξοδος» συνδέεται με το αποτέλεσμα, το οποίο είναι η παράνομη είσοδος στην χώρα φιλοξενίας. Συνεπακόλουθα, ο χρωματισμός τους ως «παράνομα εισερχόμενοι» που χρήζουν βοήθειας, δεν βοηθά στην ανάδυση της θυματικής τους ταυτότητας και την αντιμετώπισή τους σε διακρατική κλίμακα και όχι σε τοπική, αλλά περισσότερο αντιστρέφει την ταυτότητα του πρόσφυγα σε αυτή του «εισβολέα».

Παλινδρομήσεις μεταξύ λύσης και διαιώνισης του προβλήματος

Η θεσμική αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και συνεπακόλουθα, η κατεύθυνση των κρατών μελών για να στοιχηθούν στην πολιτική λύση του προβλήματος αναδεικνύει το παράδοξο μιας πολιτικής που όλο και περισσότερο εστιάζεται στο τοπικό σε ένα κόσμο που διαμορφώνεται από παγκόσμιες διαδικασίες. Η σμίκρυνση του πεδίου της πολιτικής παρέμβασης, συρρικνώνει έτσι τις πολιτικές αντιμετώπισης στο πεδίο της ασφάλειας, δίνοντας αντιφατικά μηνύματα στους πρόσφυγες αλλά και εν γένει στους ευρωπαίους πολίτες. Το αρχικό κλείσιμο των συνόρων των βαλκανικών κρατών στις αρχές του 2016 αποτέλεσε την αρχή του ντόμινο για τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Η συμφωνία της ΕΕ με την Τουρκία την ίδια χρονιά, ήρθε προς επιβεβαίωση αυτής της εσωστρεφούς πολιτικής (CNN Greece, 2016). Ενδεικτικά, στα κύρια σημεία της περιλαμβάνονται: η επιστροφή στην Τουρκία μεταναστών που δεν τους αναγνωρίζεται το καθεστώς πρόσφυγα και η παραμονή τους απειλεί την δημόσια τάξη, για κάθε επιστροφή Σύρου στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά ένας άλλος Σύρος θα επανεγκαθίσταται από την Τουρκία στην ΕΕ λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων τρωτότητας του ΟΗΕ με προτεραιότητα σε όσους δεν έχουν εισέλθει ή προσπαθήσει να εισέλθουν παράτυπα στην ΕΕ και τέλος η Τουρκία θα αναλάβει την καλύτερη φύλαξη των παράνομων διαδρομών που αποτελούν τα κενά σημεία των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Στα ανωτέρω σημεία φαίνεται να καλλιεργούνται οι τρεις νοηματικοί άξονες που βρίσκονται σε κεντρικό σημείο των κατευθυντήριων γραμμών της ευρωπαϊκής πολιτικής. Η αποτροπή της προσέγγισης των περιφερειακών συνόρων, η δυνητική ποινικοποίηση της ταυτότητας του μετανάστη και το κριτήριο της «τρωτότητας» για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Η προέκταση αυτών των νομικών κατευθύνσεων αντανακλάται και στην πρόσφατη αναθεωρημένη ελληνική νομοθεσία. Στο άρθρο 46 του ν. 4636/2019 προβλέπεται ότι οι αιτούντες/ούσες άσυλο θα μπορούσαν να κρατηθούν για έως και 36 μήνες (σωρευτικά) στην Ελλάδα: το πολύ 18 μήνες για σκοπούς ασύλου και στη συνέχεια επιπλέον 18 μήνες για σκοπούς απέλασης (ΦΕΚ 46/ Α'/01.11.2019). Η επιλογή του μέτρου της κράτησης ως εργαλείου πολιτικής αποτροπής των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών αποτελεί το δεύτερο «μέσο» υλοποίησης της ευρωπαϊκής οδηγίας περί αποτροπής, μετά από αυτό της ισχυρής φύλαξης των συνόρων.

Επιπλέον, τα κριτήρια της ευαλωτότητας για την αναγνώριση πολιτικού ασύλου αφήνουν τον ακριβή καθορισμό των ευάλωτων ομάδων στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών που εφαρμόζουν το δίκαιο της ΕΕ. Ως εκ τούτου, η έννοια των προσώπων που χρήζουν ειδικής προστασίας στη διαδικασία ασύλου δεν εναρμονίζεται πλήρως μεταξύ των εθνικών συστημάτων ασύλου. Ο ελληνικός ορισμός των ευάλωτων ομάδων (ΦΕΚ 51/ Α'/03.04.2016) βρίσκεται σε αντίθεση με τη νομοθεσία άλλων χωρών καθώς συμπεριλαμβάνονται τα πρόσωπα με μετατραυματικό σύνδρομο και ιδιαίτερα οι επιζήσαντες ναυαγίων. Οι πιέσεις τις οποίες υφίσταται η Ελλάδα από λοιπά κράτη της ΕΕ για να αναθεωρήσει τον εν λόγω ορισμό, κυρίως λόγω των διαδικαστικών εγγυήσεων που συνεπάγεται στο πλαίσιο της διαδικασίας στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, δείχνει και την δυσκολία στην εφαρμογή των κριτηρίων καθώς οι πρόσφυγες στις δομές επικαλούνται χωρίς να διαθέτουν κάποια από τα κριτήρια ευαλωτότητας με σκοπό να διαφύγουν από τα κέντρα φιλοξενίας.

Συμπεράσματα

Η πολιτική της ΕΕ στο προσφυγικό ζήτημα φαίνεται να χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια και από μία διπολική αντιμετώπιση των ατόμων που φθάνουν στα σύνορά της. Η διάχυση της αποτροπής μέσω των νομικών διατάξεων που αναπτύχθηκαν προηγουμένως εναλλάσσεται σε συμβολικό επίπεδο με πολιτικές οίκτου, που περισσότερο επιδεινώνουν παρά θεραπεύουν το πρόβλημα. Η συμφωνία της ΕΕ με την Τουρκία φαίνεται ότι κάλυψε πρόσκαιρα την προσφυγική κρίση που εντάθηκε μετά την μαζική έξοδο των Σύρων προσφύγων. Πλέον όμως, σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία, το 38,1% του συνολικού πληθυσμού των προσφύγων το 2020 είναι αφγανικής καταγωγής και το 38,1% άλλης καταγωγής πλην της συριακής (United Nations Refugee Agency, 2020). Αναδεικνύεται έτσι η πρόσκαιρη αντιμετώπιση του ζητήματος επειδή αυτό εισήρθε στο πεδίο των πολιτικών υποθέσεων μέσω των τοπικών του απολήξεων και επιπτώσεων. Τις οποίες επιπτώσεις, βιώνει η Ελλάδα λόγω της συνοριακής εγγύτητας με τους δρόμους που ενώνουν την Ευρώπη με τις χώρες προέλευσης των προσφύγων και της εργαλειοποίησης του προσφυγικού από την πλευρά της

Τουρκίας για διεθνείς πολιτικές διεκδικήσεις. Καθώς η έως τώρα πολιτική φαίνεται να μην θεραπεύει το υπάρχον πρόβλημα, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στα ακόλουθα:

1. Ένα ενιαίο ευρωπαϊκό καθεστώς ασύλου που θα αποτελέσει τη βάση για τη μετεγκατάσταση των προσφύγων μεταξύ των κρατών μελών, το οποίο με τη σειρά του ανοίγει το δρόμο για δίκαιη κατανομή ευθύνης σύμφωνα με το άρθρο 80 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ε.Ε. Στα πλαίσια αυτά, θα πρέπει να συζητηθεί εκ νέου το καθεστώς των «κριτηρίων ευαλωτότητας».
2. Την καθιέρωση μηχανισμού υποχρεωτικής ανακατανομής στο εσωτερικό της Ε.Ε. Όλα τα κράτη-μέλη θα πρέπει να φιλοξενούν πρόσφυγες ανεξαιρέτως. Σε περίπτωση συστηματικής άρνησης μίας χώρας, τότε πρέπει να επιβληθούν κυρώσεις, όπως η αναστολή δικαιωμάτων ψήφου στο Συμβούλιο και η μακροπρόθεση αποπομπή της από την Ε.Ε.
3. Οι πρόσφυγες που φιλοξενούνται μπορούν αν το επιθυμούν να παραμείνουν υπό προϋποθέσεις που θέτει το Κράτος Δικαίου στις χώρες της Ε.Ε σύμφωνα με την οποία η ιδιότητα του πολίτη, ανεξαρτήτως θρησκείας ή φυλής, που σέβεται τους νόμους μίας οργανωμένης κοινότητας υπερισχύει κάθε άλλης ταυτότητας που εκείνος διαθέτει, ενισχύοντας έτσι την ενσωμάτωση και όχι την απομόνωση.
4. Το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής να αποκτήσει την πλήρη αρμοδιότητα της διαχείρισης του ζητήματος εντός της χώρας.
5. Η σταδιακή μείωση των δομών φιλοξενίας στην Ελλάδα και ταυτόχρονα η σταδιακή βελτίωση των εγκαταστάσεων όσων θα λειτουργούν.
6. Η ενίσχυση των κέντρων φιλοξενίας με ιατρικό προσωπικό για την όσο το δυνατόν καλύτερη περίθαλψη των προσφύγων.
7. Η κατάρτιση ατομικού σχεδίου δράσης για τους πρόσφυγες, που θα αφορά την ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία. Δημιουργία πλάνου επαγγελματικής προοπτικής, ευκαιρίες εργασίας αλλά και επιδοτούμενα προγράμματα/σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Archive of the Refugee and Migration Crisis in the Aegean (2018). *The worst refugee camp on earth*. Available at: <http://repository-refugeeobservatory.ekt.gr/refugeeobservatory/handle/20.500.12037/769> (Accessed: 23/11/2020).
- Bauman, Z. (2007). *Liquid Times: living in an age of uncertainty*. Cambridge: Cambridge: Polity Press.
- CNN Greece (2016). The agreement between EU and Turkey for migration. Available at: <https://www.cnn.gr/kosmos/story/25744/h-symfonia-e-e-toyrkias-gia-to-prosfygiko> (Accessed: 20/11/2020) [in Greek].

- Greek Council For Refugees (2019). *Moria report December 2019*. Available at: <https://www.gcr.gr/el/ekdoseis-media/reports/item/1323-ekthesi-tou-esp-gia-tis-synthikes-ton-prosfygon-sti-lesvo> (Accessed: 20/11/2020) [in Greek].
- Guattari, F. (1995). *Chaosmosis: an ethno-aesthetic paradigm*. Sydney: Power Publications.
- Hydman, J and Wenona G. (2017). *Refugees in extended exile: living on the edge*. London: Routledge.
- Médecins Sans Frontières (2017). *Confronting the mental health emergency on Samos and Lesvos*. Available at: https://msf.gr/sites/default/files/msfpublications/2017_10_mental_health_greece_report_lowres_spreads.pdf. (Accessed: 20 November, 2020)
- Médecins Sans Frontières (2019). *Testimonies from the Evros Outpost*. Available at: <https://msf.gr/magazine/martyries-mesa-apo-fylakio-toy-evroy> (Accessed: 22/11/2020) [in Greek].
- Morales, A. (2019). *We are not refugees: true stories of the displaced*. Watertown: Charlesbridge Publishing.
- Refugee Lives: A Million Stories (2018a). *From happiness to insecurity*. Available at: <http://refugeelives.eu/2018/04/03/from-happiness-to-insecurity/> (Accessed: 20/11/2020).
- Refugee Lives: A Million Stories (2018b). *Between two large rocks*. Available at: <http://refugeelives.eu/2018/11/01/between-two-large-rocks/> (Accessed: 20/11/2020).
- Refugee Lives: A Million Stories (2019a). *A story that I will never forget*. Available at: <http://refugeelives.eu/2019/04/24/a-story-that-i-will-never-forget/> (Accessed: 20/11/2020).
- Refugee Lives: A Million Stories (2019b). *We came to Europe because we need freedom*. Available at: <http://refugeelives.eu/2019/02/10/we-came-to-europe-because-we-need-freedom/> (Accessed: 20/11/2020).
- United Nations Refugee Agency (2020). *Operational Portal: refugee situations*. Available at: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> (Accessed: 20/11/2020).
- Volkan, V. (2017). *Immigrants and refugees: trauma, perennial mourning, prejudice and border psychology*. London: Karnac Books
- ΦΕΚ 46/ Α'01.11.2019 (2019). On International Protection and other Provisions. Available at: www.lawpot.gr (Accessed: 15/11/2020) [in Greek].
- ΦΕΚ 51/ Α'03.04.2016 (2016). Organization and Function of the Asylum Agency, Office for Refugees and other Provisions. Available at: www.e-nomothesia.gr (Accessed: 18/11/2020) [in Greek].